د لوړو زده کړو وزارت

التقوی د لوړو زده کړو مؤسسه

حقوقو او سیاسي علومو پوهنځی

اداره او ډیپلوماسۍ څانګه

د نړیوال تجارت سازمان پیژندنه

د لیسانس دورې پایلیک

Ketabton.com

لیکونکی: سید ادریس

لارښود استاد: صفي الله صدیق

کال : ۱۳۹۸ل

(c) ketabton.com: The Digital Library

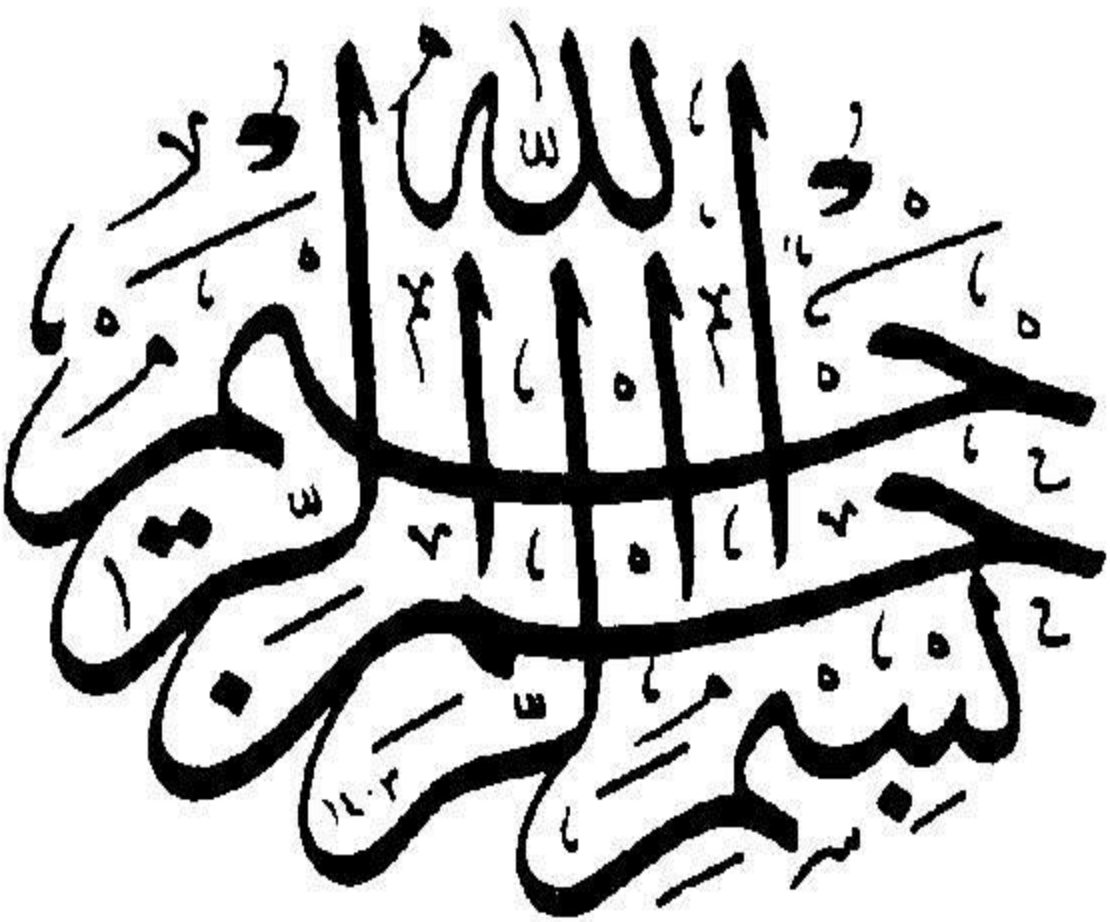

(c) ketabton.com: The Digital Library

تقریظ

قدرمن ورور سید ادریس د سید حامد زوی خپله د مونوګراف موضوع د (نړیوال تجارت سازمان پیژندنه) تر عنوان لاندې په ښه او درست شکل ترتیب او لیکلې ده ، موضوع یې په ساده او روانه پښتو ژبه لیکلې او تنظیم کړې ده ، هڅه او کوشش یې د ستایلو وړ دی ، زه یې د لارښود استاد په صفت یاده لیکنه د لیسانس دورې د پای لیک لپاره کافي بولم ، او په راتلوونکي کې ورته د لایزال رب څخه د نورو بریالیتوبونو لپاره استدعاء کوم.

په درنښت

صفي الله صدیق

د التقوی د لوړو زده کړو مؤسسې د حقوقو او سیاسي علومو پوهنځي استاد

(c) ketabton.com: The Digital Library

خلاصه

د سوداګرۍ نړیوال سازمان (نړیوال تجارتي سازمان) چې په انګلسي کې ورته (World Trade Organization)وايي يو نړيوال څو مليتي سازمان دي چې د نړيوالې سوداګرۍ قوانين تنظيموي ، د نړيوال تجارت سازمان په ۱۹۹۵ زیږدیز کال کې تر منځ ته راغي چې يو له ځوانو سازمانونو د نړيوالو سازمانونو له جملې څخه دي د نړيوال تجارت سازمان مودندې عبارت دي له: (د ۲۸ تجارتي موافقت نامو اجرايوي مدريت اونظارت ، د تجارتي اختلافو حل ته رسيده ګې ، د غړو هیوادونو د تجارتي اصولو برسې او ارزونه ، مخ پر ودې هیوادونو ته ښونه او تخنيکې مرسته ورسره چې د څو اړخيزه تجارت ګټه او مزاياوو څخه برخوردار شې ، له نور نړیوالو سازمانونو سره د نړیوال اقتصاد په مدیریت کې همکاري کول ، همدارنګه د نړيوال تجارت سازمان عام تشکيل عبارت دی له (د وزيرانو کنفرانس ، عام مجلس ، عمومي اسمبلي ، د منازعاتو د حل ارګان) ، له بلې خوا د نړيوال تجارت سازمان ارکان عبارت دي له (د وزيرانو کنفرانس غونډه ، عمومي شورا د اختلافاتو د حل او فصل رکن ، د تجارتي کړنلارې د څيړنې رکن) ، افغانستان د ياد سازمان غړیتوب په ۲۰۱۵ م کال کې ترلاسه کړی دی.

په نړیواله سطحه د دولتونو تر منځ د تجارتي اړیکو د تنظيم لپاره د دايمي ارګان شتون اړين دی تر څو د هیوادونو تر منځ د تجارتي اړیکو په برخه کې د شخړو او اختلافاتو د واقع کيدو مخنيوی وشي چې هغه د نړيوال تجارت سازمان دی ، دا چې د نړيوال تجارتي سازمان شتون اړين دی نو د هغې په اړه خلکو ته د معلوماتو وړاندې کول هم اړدين دي چې زما د موضوع په اهميت دلالت کوي

د موضوع د ليکنې څخه مې موخه د نړيوال تجارت سازمان د ايجاد ، فعاليتونو او تشکيلاتو په اړه خلکو د معلوماتو وړاندې کول دی.

د موضوع په ليکنه کې مې له کتابتوني ميتود څخه استفاده کړې ده ، د موضوع اړوند معلومات مې د معتبرو علمي منابعو څخه راټول کړي دي.

د موضوع د ليکنې څخه وروسته دې پايلې ته ورسيدم چې: د نړيوال تجارت د بهبود لپاره د نړيوال تجارت سازمان يو ګټور ارګان دی چې له امله يې د نړۍ د مختلفو هیوادونو تر منځ تجارتي اړیکې ټينګيږي او له بلې خوا د نړيوال تجارت په برخه کې د پيښيدونکو شخړو مخنيوی کوي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

ډالۍ

خپل ګران پلار جان ته چې زما د شخصیت په جوړونه او د ژوندانه په ټولو کارونو کې یې نه ستړي کېدونکي هلې ځلې کړي ، همېشه یې راته په رښتینولۍ او سولې لاربښونه کړې خپلې ګرانې مور جانې ته چې زما فراغت یې د ژوندانه غټ ارمان او ارزو وه او د ژوندانه په هره برخه کې یې راسره تکلیفونه ګاللي او همېشه یې په پښتنه مینه پاللی یم او په اخر کې یې د خپلې کورنۍ ټولو غړو او د افغانستان غیور ملت ته ډالۍ کوم.

په درنښت

(c) ketabton.com: The Digital Library

مننليک

زه سید ادریس د سید حامد زوی د التقوی د لوړو زده کړو مؤسسې د حقوقو او سیاسي علومو پوهنځي د اداره او دیپلوماسۍ څانګې فارغ التحصیل یم او د راسپارل شوي مونوګراف د لیکلو او تهیه کولو چارې مې د محترم لارښود استاد صفي الله صدیق په همکارۍ او مشورو بشپړې کړې دي، چې په لومړي سر کې د دې موضوع لیکل اسانه کار نه وو، خو د خپل لارښود استاد څخه په ډېره فکري او علمي مینه د زړه له کومې مننه کوم، چې ما سره یې مرسته او کومک کړی او هیڅ نوعه هلې ځلې یې را څخه دریغ نه کړې، برعلاوه د دې اثر په لیکلو کې یې راسره همکاري کړې، په څلور کلنه تحصیلي دوره کې یې هم لازمې مشورې راکړې او همېشه یې خپل مسؤلیت ته متوجه کړی یم، د التقوی د لوړو زده کړو مؤسسې، د حقوقو او سیاسي علومو پوهنځي رئیس، مور او پلار، ورونو او په خاصه توګه محترم استاد او نورو استادانو څخه مننه کوم چې زما د شخصیت جوړونه کې یې کافي زیار ویستلی او دوی ته د کامیاب، عزتمند او د ژوند په ټولو برخو کې د هوسا او ښکمرغه ژوند غوښتونکی یم، چې زمونږ ذهنیت یې وطن ته د خدمت کولو او د دې زوربدلي ملت د هوسا ژوند او د هېواد د ابادۍ لپاره یې رهنمایې کړې دی، د هڅو او ښکو احساساتو څخه یې منونکی یم.

په درنښت

(c) ketabton.com: The Digital Library

فهرست

سرلیکونه صفحه

سریزه ۱

د موضوع اهمیت ۱

د موضوع اهداف ۲

د موضوع د غوراوي لاملونه ۲

پخوانیو لیکنو ته کتنه ۲

د موضوع اړونده پوښتنې ۳

د لیکنې تګلاره ۳

د موضوع حدود ۳

د موضوع پلان ٤

لومړی فصل

د نړیوالو سازمانونو پیژندنه ، تاریخي شالید او ځانګړتیاوې

لومړی مبحث: د نړیوالو سازمانونو پیژندنه او تاریخچه ٥

لومړی مطلب: د نړیوالو سازمانونو پیژندنه ٥

دویم مطلب: د نړیوالو سازمانونو تاریخي شالید ٦

لومړی جز: نړیوالې خصوصي ټولنې ۸

دویم جز: نړیوالې عمومي ټولنې ۹

دویم مبحث: د نړیوالو سازمانونو ځانګړتیاوې ۱۰

لومړی مطلب: د دولتونو یو ځای والی ۱۰

دویم مطلب: د اساسنامې لاسلیک ۱۱

دریم مطلب: د فعالیت دوام او غځونه ۱۱

څلورم مطلب: ګډې موخې ۱۲

پنځم مطلب: د سازمان اداري واحدونه ۱۲

دریم مبحث: د نړیوالو سازمانونو حقوقي هؤیت ۱۲

(c) ketabton.com: The Digital Library

لومړی مطلب: د نړیوالو سازمانونو د حقوقي هویت مفهوم ۱۳
دویم مطلب: د نړیوالو سازمانونو د حقوقي هویت اثار ۱٤
څلورم مبحث: په نړیوالو سازمانونو کې غړیتوب........................ ۱٤
پنځم مبحث: د نړیوالو سازمانونو ډولونه........................ ۱٥
لومړی مطلب: د جغرافیایي جوړښت پر اساس د نړیوالو سازمانونو ډولونه........................ ۱٦
لومړی جز: جهانشموله سازمانونه........................ ۱٦
دویم جز: سیمه ییز سازمانونه ۱٦
دریم جز: بین القاروي سازمانونه ۱٦
دویم مطلب: د غړیو یا هم د مؤسیسنو له پلوه د نړیوالو سازمانونو ډولونه........................ ۱٦
لومړی جز: نا دولتي سازمانونه ۱۷
الف: نادولتي انتفاعي سازمانونه........................ ۱۷
ب: نا دولتي غیر انتفاعي سازمانونه........................ ۱۷
دویم جز: دولتي سازمانونه........................ ۱۷

دویم فصل

نړیوال تجارت سازمان پیژندنه

لومړي مبحث: د نړیوال تجارتي سازمان پیژندنه او تاریخي سیر ۱۸
لومړي مطلب: د نړیوال تجارتي سازمان پیژندنه ۱۸
دویم مطلب: د نړیوال سازمان تاریخي بهیر........................ ۱۹
دوهم مبحث: د نړیوال تجارتي سازمان فعالیتونه او موخې ۲۲
لومړي مطلب: د نړیوالو تجارتي سازمان فعالیتونه ۲۲
دویم مطلب: د نړیوال تجارتي سازمان اهداف ۲۳
دریم مبحث: په نړیوال تجارتي سازمان کې د غړیتوب طرزالعمل ۲٤
لومړی مطلب: په نړیوال تجارتي سازمان کې د غړیتوب طرز العمل ۲٤
دویم مطلب: په نړیوال تجارتي سازمان کې د افغانستان غړیتوب ۲٥
څلورم مبحث: د نړیوال تجارتي سازمان اداري تشکیل........................ ۲۷

(c) ketabton.com: The Digital Library

لومړي مطلب:د وزیرانو کنفرانس ۲۷
دویم مطلب: عام مجلس.. ۲۸
دریم مطلب: عمومي اسمبلي ۲۹
څلورم مطلب: د منازعاتو د حل ارګان ۲۹
پنځم مبحث: دنړیوال تجارتي سازمان ارکان.. ۳۰
لومړي مطلب د وزیرانو کنفرانس غونډه ۳۰
دویم مطلب: عمومي شورا ۳۰
دریم مطلب: د اختلافاتو د حل او فصل رکن... ۳۱
څلورم مطلب: د تجارتي کړنلارې د څیړنې رکن.. ۳۱
پایله ۳۲
وړاندیزونه.. ۳۳
مأخذونه ۳٤

(c) ketabton.com: The Digital Library

سریزه

الحمدلله رب العالمین والعاقبة للمتقین والصلوة والسلام علی سید الانبیاء والمرسلین محمد واله واصحابه اجمعین اما بعد :

نړیوال تجارت په هغو منظمو قواعدو پورې اړه لري چې د هغه له مخې توکي او خدمات د هیوادونو تر منځ تبادله کیږي ، د دې سربېره د هیوادونو ګمرکونو او هغو سمیو ته هم شامل دي چې په تجارت پورې تړاو لري.

د نړیوالې تجارتي تبادلې ستونزې له ډیر پخوا څخه موجودې دي ان چې د یوناني ښارونو تر منځ هم دغه ستونزې لا هغه مهال موجودې وې ، مګر په نړیوال تجارت کې په تاریخي ډول پرمختګ او ترقي راغلې ده خو تر ټولو زیات پرمختګ د دویم نړیوال جنګ څخه وروسته راغلی چې له کبله یې د نړیوال تجارت په ډګر کې بین المللي سازمان د فبروري په اول کال ۱۹۹۵ م کې رامنځته شو ، خو نړیوال نظام چې د دې نماینده ګي کوي نیمه پیړۍ وړاندې رامنځته شوي یعنې په کال ۱۹۴۵ کې د کات قواعد د نړیوال تجارت لپاره وضع کړل شول د دغه اتفاق څخه په ډیره چټکۍ رسمي نړیوال سازمان رامنځته شو چې دیته د کات سازمان وویل شو او بیا دغه سازمان په څو کلونو کې زیات پرمختګ وکړ ، د دې پرمخت تر ټولو ستر وخت له ۱۹۸۲ تر ۱۹۹۴ پورې وو ، چې په پای کې نړیوال تجارتي سازمان رامنځته شو ، کات په منظم ډول د توکو تجارت تنظیم کړ او نړیوال تجارتي سازمان بیا اوس مهال ملکي او فکري خدمات تنظیموي.

دا چې د نړیوال تجارت سازمان کله رامنځته شو ، په کومو برخو کې فعالیتونه کوي ، څه موخې لرې ، دا او دیته ورته نور موضوعات په دې لیکنه کې څیړل شوي دي.

د موضوع اهمیت

یاده موضوع خورا مهمه ده ځکه چې په نړیواله سطحه د دولتونو تر منځ د تجارتي اړیکو د ترتیب او تنظیم لپاره د دایمي ارګان شتون اړین دی تر څو د هیوادونو تر منځ د تجارتي اړیکو په برخه کې د شخړو او اختلافاتو د واقع کیدو څخه مخنیوی وشي چې هغه د نړیوال تجارت سازمان دی ، د دې لیکنې په ذریعه تاجر افراد په دې پوهیږي چې د نړیوال تجارت

(c) ketabton.com: The Digital Library

پر مهال باید کوم قواعد په نظر کې ونیسي چې پر اساس يې د نړیوالو تجارتي شخړو د رامنځته کیدو مخنیوی کیږي چې دا یوه مهمه مسئله ده چې زما د موضوع پر اهمیت باندې دلالت کوي.

د موضوع اهداف

د يادې موضوع د ليکنې اهداف په لاندې ډول دي:

۱ـ د نړيوال تجارتي سازمان د مفهوم واضح کول.

۲ـ د نړيوال تجارتي سازمان د ايجاد په هکله خلکو ته د معلوماتو وړاندې کول.

۳ـ د نړيوال تجارتي سازمان سازمان د تشکيلاتو او ارکانو په اړه د معلوماتو وړاندې کول.

۴ـ په نړيوال تجارت سازمان کې د افغانستان د غړيتوب په اړه خلکو ته د معلوماتو وړاندې کول.

د موضوع د غوراوي لاملونه

د لاندينيو لاملونو پر اساس مې دا موضوع غوره کړه:

۱ـ د يادې موضوع په اړه د ځانګړې او مفصلې ليکنې نشتون.

۲ـ دا چې تجارت د هيوادونو او افرادو په اقتصاد جوړونه کې خورا رول لري ، دا چې په نړيواله سطحه د تجارت د رشد لپاره کوم ارګان شتون لري او د ستونزې پر مهال تاجر افراد بايد کومې مرجع ته مراجعه وکړي د همدې مواردو د روښانه کولو په موخه مې ياده موضوع د مونوګراف ليکنې لپاره غوره کړه.

پخوانيو ليکنو ته کتنه

د يادې موضوع په اړه په ځينو کتابونو کې يادونه شوې لکه:

۱ـ رضا موسی زاده (سازمانهای بین المللی) خو ياد کتاب په فارسي ژبه ليکل شوې چې زموږ اکثره پښتانه ورونه ترې استفاده نشي کولی.

۲ـ محمد اکبر زاهد (نړيوال سازمانونه) خو په ياد کتاب کې د يوې قصې په شکل د يادې موضوع په اړه يادونه شوې چې د لوستونکو لپاره زړه تنګوونکې ده.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۳ ـ محمد مصطفی نیازی (د نړیوال تجارت حقوق) په یاد کتاب کې د ځینو مفرداتو په اړه په مجمل ډول یادونه شوې ، خو ما په دې لیکنه کې د نړیوال تجارت سازمان په اړه معلومات په مفصل ډول په پښتو ژبه راټول کړي او خیړلي مې دي.

د موضوع اړونده پوښتنې

د یادې موضوع په لاندې پوښتنې مطرح کیږي:

۱ ـ د نړیوال تجارت سازمان یعنې څه ؟

۲ ـ د نړیوال تجارت سازمان کله رامنځته شو ؟

۳ ـ د نړیوال تجارت سازمان د ایجاد موخې او فعالیتونه کوم دي ؟

۴ ـ د نړیوال تجارت سازمان ارکان او عام تشکیل کوم دی ؟

د لیکنې تګلاره

د یادې موضوع په لیکنه کې مې له کتابتوني میتود څخه استفاده کړې ده ، د موضوع اړوند معلومات مې له معتبرو علمي کتابونو څخه راټول کړي او په اړونده ځایونو کې مې ځای پر ځای کړي او په پوره علمي امانتدارۍ مې د هغوی حواله د لیکوال د نوم ، د کتاب نوم ، جلد او صفحې په ذکر کولو سره په لمن لیک کې ذکر کړې ده او په اخره کې مې د مصادرو په فهرست کې هم ترې یادونه کړې ده.

د موضوع حدود

دا چې د تجارت په برخه کې په ملي او نړیواله سطحه ارګانونه ایجاد شوي دي په ملي سطحه د تجارت په برخه کې د اطاق تجارت شتون لري او په نړیواله سطحه د تجارت نړیوال سازمان دی ، په یاده موضوع کې ما د تجارت نړیوال سازمان باندې بحث کړی ، دا چې د تجارت نړیوال سازمان کله رامنځته شو ، د کومو اهدافو لپاره ایجاد شو ، اوس مهال په نړۍ کې د تجارت سازمان کوم فعالیتونه ترسره کوي ، په دې لیکنه کې په همدې موارد و باندې بحث شوی دی ، بناء اطاق تجارت څیړنه زما د موضوع د حدودو څخه بهر ده او زما د موضوع حدود نه تشکیلوي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د موضوع پلان

یاده موضوع د خلاصې او مقدمې سربیره لاندې عنوانونو ته مشتمله ده:

لومړی فصل: (د نړیوالو سازمانونو پیژندنه ، د نړیوالو سازمانونو تاریخي شالید ، د نړیوالو سازمانونو ځانګړتیاوې ، د نړیوالو سازمانونو حقوقي هویت ، په نړیوالو سازمانونو کې غړیتوب او د نړیوالو سازمانونو ډولونه.)

دویم فصل: (د نړیوال تجارتي سازمان پیژندنه او تاریخي سیر ، د نړیوال تجارتي سازمان فعالیتونه او موخې ، په نړیوال تجارتي سازمان کې د غړیتوب طرز العمل ، د نړیوال تجارتي سازمان عام اداري تشکیل او د نړیوال تجارتي سازمان ارکان)

(c) ketabton.com: The Digital Library

لومړی فصل

د نړیوالو سازمانونو پېژندنه ، تاریخي شالید او ځانګړتیاوې

په دې فصل کې به د بیلا ، بیلو مبحثونو په ترڅ کې د نړیوالو سازمانونو پېژندنه ، د نړیوالو سازمانونو تاریخي شالید ، ځانګړتیاوې ، حقوقي هؤیت ، په نړیوالو سازمانونو کې غړیتوب او د نړیوالو سازمانونو ډولونه د بحث لاندې نیسوو .

لومړی مبحث : د نړیوالو سازمانونو پیژندنه او تاریخچه

د موضوع د ښه وضاحت په موخه لومړی د نړیوالو سازمانونو معنی او مفهوم روښانه کوم او بیا د نړیوالو سازمانونو په تاریخچه (پیدا ایښت) باندې بحث کوم.

لومړی مطلب : د نړیوالو سازمانونو پیژندنه

نړیوال سازمانونه د غړو دولتونو هغه ټولګه ده چې د یوه هوکړه لیک پر اساس رامنځته کیږي او غړي هیوادونه خپلې ګډې موخې د ځانګړو اداري واحدونو او ارګانونو په چوکاټ کې په دوامداره توګه پر مخ وړي.[1]

یا په بل عبارت د هیوادونو هغه ټولګه چې نړیوالو حقوقو ته ژمن وي ، د یو سند په اساس د ګډو او دوامداره موخو د لاسته راوړلو په منظور سره راټول شوي وي ، د نړیوالو سازمانونو په نوم یادیږي.[2]

یا د نړیوالو حقوقو له نظره نړیوال سازمان هغه سازمان ته وایي چې دولتونه یې غړیتوب ولري ، که څه هم یو شمیر سازمانونه له نا دولتي بنسټونو رامنځته شوي ، خو دلته مو له نړیوالو سازمانونو څخه د بحث اصلي موضوع هغه نړیوال سازمانونه دي کوم چې له دولتونو رامنځته شوي ، نړیوال سازمان د دولتونو تر منځ د یوې هوکړې پر بنسټ رامنځته کیږي ، په دې ترتیب د هیوادونو هغه ډلې چې د تړون پر بنسټ رامنځته شوې نه وي نړیوال سازمان یې بللی نه شو.[3]

---

[1] رضا موسی زاده (۱۳۹۳هـ ش) . نړیوال سازمانونه ، ژباړن : محمد نظیم سمون ، کابل : مستقبل خپرندویه ټولنه ، دویم چاپ ، ص ۷

[2] محمد اکبر زاهد (۱۳۹۷هـ ش) . نړیوال سازمانونه، ژباړن: محمد عالم امین، جلال اباد: مومند خپرندویه ټولنه، لومړی چاپ ، ص ۱۹

[3] عبدالبصیرسباوون (۱۳۹۷هـ ش) . نړیوال سازمانونه ، جلال اباد : لیکوال خپرندویه ټولنه ، ص ۲

(c) ketabton.com: The Digital Library

دویم مطلب : د نړیوالو سازمانونو تاریخي شالید

په نړیواله کچه د سوداګریزو راکړې ، ورکړې مخ پر پراخیدونکي وده او پراختیا د نړیوالو سازمانونو د ایجاد ، رامنځته کیدو او پراختیا لامل او علت بلل کیږي.

د روابطو او عامه پوهاوي په برخه کې د میکانیزم او د نړیوالې سوداګرۍ پرمختګ او ودې د داسې سازمانونو اړتیا پیدا کړه چې د یوه بنسټیز چوکاټ او قوانینو له مخې فعالیت وکړي.

په غالب ګمان د نړیوالو سازمانونو شالید په نړۍ کې د لومړنیو حکومتونو له رامنځته کیدو سره تړلی بلل کیږي ، د بیلګې په توګه د لرغوني یونان د فیلسوفانو په لیکنو او سندونو کې د نظامي ټولنو او نړیوالو سوداګریزو تړونونو مثالونه موندلی شو ، چې د اوسنیو سازمانونو لومړنۍ بیلګې بلل کیدای شي.

په لرغوني یونان او روم کې ډیر پخوا د کنسول په نوم سازمانونه او ټولنې وې چې د نورو هیوادونو پر پولو او بندرونو کې یې د خپلو سوداګرو له حقونو او فعالیت څخه دفاع کوله ، خو دا چې د کنسول کاري چوکاټ یوازې تر بهرنیو پولو او بندرونو محدود و او په نورې بهرنۍ نړۍ کې یې هیڅ ډول سیاسي مسؤولیت نه درلود ، د سفیر په نامه نور کسان بهر ته واستول شول ، چې د اړونده هیوادونو سیاسي چارې په بهر کې تنظیم کړي.[1]

د وخت په تیریدو سره دغه دوه ګوني دیپلوماسۍ (کونسول ـ سفیر) د ایټالیا حکومت د غوښتنې پر اساس د دایمي دیپلوماتیک سفیر (Permanent diplomatic ambassador) په نوم یاده شوه او له دیپلوماتیک پلاوي سره د سفیرانو لیږد رالیږد له همدغه وخت څخه دود شو.

خو د وخت په تیریدو سره د نړیوالو اړیکو پراختیا او پیچلتیا د نړیوالو او سیمه ییزو ستونزو په حل کې د دایمي سفیرانو نا توانایي ښکاره کړه ، په ځینو برخو کې به ستونزې نه یوازې له یوه هیواد سره تړلې وې ، بلکې څو هیوادونه یې په بر کې نیول[2]، چې د حل لارو چارو د موندلو لپاره به د هیوادونو د استازو په ګډون یو شمیر نړیوال کنفرانسونه هم جوړیدل ، او تر ډیره به د هیوادونو ترمنځ ستونزې له دې لارې هواریدې ، دا ډول کنفرانسونه

---

[1] جعفر هاند (۱۳۹۳هـ ش) ، نړیوال سازمانونه ، جلال اباد : مومند خپرندویه ټولنه ، دریم چاپ ، ص ۲

[2] هماغه ، رضا موسی زاده ، نړیوال سازمانونه ، ص ۲

(c) ketabton.com: The Digital Library

بیا د نولسمې پیړۍ له نیمایي راپدیخوا ډیر دود شول ، د لته د بیلګې په توګه په لنډو کې د نولسمې پیړۍ یو شمیر کنفرانسونه یادوو ، چې د ستونزو د هواریدو په موخه جوړ شوي و:
د ناپلیون له جګړو وروسته په (۱۸۱۵م) کال کې د اروپا سترو ځواکونو په دغه وچه کې د امنیت او ثبات د راوستلو په موخه ویانا بین الدولي کنګره جوړه کړه ، په اصل کې د ویانا کنګره چې معاصر سیاسي پوهان یې لومړنی نړیوال یا بین الدولي سازمان بولي په اروپا کې د نړیوالې همکارۍ ، سوداګرۍ او امنیت لپاره د ګډونوالو هیوادونو تر منځ د نظرونو د شریکولو او تبادلې ځای و ، دغه راز له لومړۍ نړیوالې جګړې وروسته په (۱۹۱۸م) کال کې د پاریس د مذاکراتو کنفرانس د (۱۹۱۹م) کال د وارسا تړون رامنځته کیدو ته لار هواره کړه.
تر دغو نیټو مخکې او وروسته هم د دوو او څو هیوادونو تر منځ ګڼ کنفرانسونه جوړ شوي چې په خپلو کې یې تر ډیره شته ستونزې هوارې کړې دي ، د سیاسي علومو پوهان پر دې باور دي چې د ویانا کنګره د نړیوالو سازمانونو د جوړولو او رامنځته کولو ستر لاملو ، په داسې حال کې چې لومړي الکساندر د فاتحو ځواکونو د ټولنې ایجادول او جوړول غوښتل ، په یادې کنګره کې وړاندیز وشو چې وخت نا وخت دې منظم کنفرانسونه جوړ شي ، خو داسې ونشول او یوازې به د اړتیا پر مهال غونډې کیدلې ، په ټولیزه توګه په دغه لړۍ کې څلور کنګرې جوړې شوې:

- په (۱۸۱۸م) کال کې د اکس لاشاپل (Aix-la chapelle) کنفرانس
- په (۱۸۲۰م) کال کې د تروپو او لباخ (Troppau and Laibach) کنفرانس
- په (۱۸۲۱م) کال کې د تروپو او لباخ (Troppau and Laibach) کنفرانس
- په (۱۸۲۲م) کال کې د ویرونا (Verona) کنفرانس

په پیل کې د دې پرلپسې غونډو او کنفرانسونو په جوړولو کې یوازې د منظمو او څو اړخیزو غونډو پر اړتیاوو او بنسټیزیدو ډیر ټینګار کیده ، خو وروسته ولیدل شول چې دا ډول خصوصي کنفرانسونه ټولې سیمه ییزې او نړیوالې ستونزې نشي هوارولای.
په نولسمه پیړۍ کې بیا د یو شمیر هیوادونو له استازو جوړې بیلا ، بیلې ډلې او سازمانونه رامنځته شول ، چې د نړیوالو اړیکو په رغولو او ټینګولو کې یې مهم رول ولوبوه ، په دې لړ

(c) ketabton.com: The Digital Library

کې ځينې ډلې د هيوادونو او ځينې نورې بيا د اشخاصو په واسطه جوړې شوې ، په اصل کې بايد د نړيوالو دولتي سازمانونو او نړيوالو خصوصي سازمانونو ريښې په همدغو ټولنو او اتحاديو کې ولټول شي.[1]

لومړۍ جز : نړيوالي خصوصي ټولني

د غه اتحاديې (ټولنې) د خصوصي اشخاصو او صنفي ټولنو له خوا د خپلو ګټو د دفاع او ملاتړ په موخه جوړې شوې وې ، په (۱۹۴۰م) کال کې د غلامۍ پر ضد د مبارزې د نړيوال کنفرانس په ترڅ کې يو کنوانسيون تصويب شو ، چې دغه کنوانسيون له بشري حقونو څخه د ملاتړ په برخه کې د خصوصي ټولنو او اشخاصو لو يه لاسته راوړنه وه.

له (۱۸۴۰م) کال څخه تر لومړۍ نړيوالې جګړې پورې شاوخوا (۴۰۰) دايمي او خصوصي ټولنې جوړې شوې ، چې هرې ټولنې او اتحاديې ځانګړي اهداف پر مخ وړل لکه:

- د سره صليب نړيواله کميټه (۱۸۲۳م)
- د بين المجالس ټولنه (۱۸۸۹ م)
- د نړيوالو حقوقو ټولنه (۱۸۷۳ م)
- د ادبياتو او هنرونو ټولنه (۱۸۷۸ م)
- د سوداګرۍ نړيواله خونه (۱۹۱۹ م)

بلاخره د دې ټولنو چټک پرمختګ د دې سبب شو چې په (۱۹۱۰م) کال کې د نړيوالو اتحاديو عمومي ټولنه جوړه شوه ، عمومي ټولنه د نړيوالو اتحاديو د فعاليتونو د همغږۍ او د چارو د سمون په موخه جوړه شوې وه ، خصوصي اتحاديو ته په عمومي ټولنه کې د غړيتوب لپاره يو لړ شرطونه وټاکل شول چې په دې ډول دي: (د يوه دايمي ارګان شتون ، عمومي ګټې په پام کې نيول او ټولو هيوادونو او اشخاصو ته د غړيتوب ازاد حق ورکول).

د يادونې وړ ده چې دغو ټولنو د تيرو کنفرانسونو بر عکس ، منظمې غونډې او خپل منځي همکارۍ لرلې ، د دې ټولنو فعاليتونه داسې وو چې ځيني وختونه به دولتي چارواکو ، ښاريانو او ملي شخصيتونو هم په کې برخه اخيسته ، په خصوصي اتحاديو کې د دولتي

---

[1] هماغه ، جعفر هاند ، نړيوال سازمانونه ، ص ۳ ـ ۴

(c) ketabton.com: The Digital Library

چارواکو ګډون او همدا راز له دولت سره د دوی همکاري یو داسې جوړښت رامنځته کړ چې د دولتونو او خصوصي اشخاصو تر منځ د همغږۍ او مرستې پر یو واحد مرکز بدل شو.[1]

دويم جز : نړيوالي عمومي ټولني

دا چې خصوصي اتحادیو ښه نتیجه ورکړه ، نو دا کار د دې سبب شو چې عمومي نړیوالې اتحادیې (ټولنې) یې هم رامنځته کړې ، یعنې د هیوادونو تر منځ یې اتحادیې رامنځته کړې یعنې نړیوال سازمانونه یې رامنځته کړې ، د بیلګې په توګه د پیسو د مقدار د اوزان نړیواله کنګره چې په (۱۸۲۸م) کال کې رامنځته شوه ، چې بیا وروسته په د متریک یا اندازې په اتحادیې بدله شوه ، همدرانګه د کارګرانو د قانوني حمایت خصوصي اتحادیه چې وروسته بیا دا د کار نړیوال سازمان باندې بدله شوه ، نو نړیوالې عمومي اتحادیې په دې ډول تعریفوو چې: هغه نهادونه دي چې د یو سند پر اساس (دوه اړخیز یا څو اړخیز تړونونو) چې د هیوادونو او سازمانونو څخه تشکیل شوې دي او په فعالیتونو یې په دوامداره توګه سره وې ، هغه کړنې چې خصوصي اتحادیو به په خپلو منځو کې سره حل او فصل کولې ، عمومي نړیوالو اتحادیو دغه کړنې د هیوادونو په کچه د بحث لاندې ونیولې او دغه موضوعاتو کې یې سره همکاري کوله ، نو په مختلفو وختونو کې مختلفې نړیوالې عمومي اتحادیې رامنځته شوې ، د ارتباطاتو او اړیکو لپاره د ویانا کنګره په (۱۸۱۵م) کال کې رامنځته شوه ، همدرانګه په (۱۸۹۰م) کال کې د اوسپنې د لیږد ، رالیږ نړیواله اتحادیه رامنځته شوه ، همدارنګه په هغه وخت کې خلکو د پوست خدماتو ته هم ضرورت لره چې بلاخره په (۱۸۷۴م) کال کې د پوست نړیواله اتحادیه رامنځته شوه ، چې هر (۵) کاله وروسته به یې یوه غونډه کوله او دایمې دفتر یې هم درلوده ، همدرانګه د امراضو په اړه په (۱۹۰۳م) کال کې په پاریس کې د روغتیا عمومي نړیوال دفتر رامنځته شو ، د اقتصاد په برخه کې د چاپ حق نړیواله اتحادیه او د زراعت نړیواله مؤسسه رامنځته شوه ، که څه هم دغه کنفرانسونه ، خصوصي اتحادیې او عمومي نړیوالې اتحادیې د سازمانونو د پیدایښت لپاره یو اساس وو خو بیا هم دغو ټولو د ټولو هیوادونو ګټې په نظر کې نه وې نیولې او کړنې یې هم دومره نړیوالې نه وې

---

[1] هماغه ، رضا موسی زاده ، نړیوال سازمانونه ، ص ۴ ـ ۵

(c) ketabton.com: The Digital Library

، په لومړي ځل په (۱۹۱۹م)کال کې دملتونوټولنه سازمان رامنځته شو،چې نړيوالې همکارۍ ته يې پراختياورکړه اوفعاليتونه يې هم نړيوال شول،همدرانګه په(۱۹۴۵م)کال کې دبل نړيوال سازمان رامنځته کيدل چې اوس مهال هم دوام لري اودنړۍ(۱۹۳)هيوادونه په کې غړيتوب لري.[۱]

دويم مبحث : د نړيوالو سازمانونو ځانګړتياوې

د نړيوالو سازمانونو کليمه ډيرى وختونه د جوړښت (تأسيس) سند پر بنسټ د دولتونو راټوليدو ته ويل کيږي ، هغه چې د يوې ټاکلې تګلارې او چوکاټ د ننه ځينې ګډې موخې د هميشنيو فعاليتونو په واسطه څاري ، دغه سازمانونه لاندې ځانګړنې لري:

لومړی مطلب : د دولتونو يو ځای والی

نړيوال سازمانونه اصلاً د دولتونو پواسطه رامنځته کيږي او دولتونه د يو سازمان له جوړولو وروسته هغه ته خپل استازي معرفي کولي ، تر څو له خپلو ګټو ساتنه وکړي ، د بيلګې په توګه د ملګرو ملتونو سازمان يادولای شو ، چې په هغه کې د دولتونو استازي شتون لري او په زيات شمير بحثونو او پريکړو کې برخه اخلي ، البته د يو شمير سازمانونو غړي د دولتونو استازي نه بلکې د خلکو استازي دي لکه اروپايي پارلمان چې د نړيوالو سازمانونو د وروستيو بدلونونو په لړ کې په اروپا کې رامنځته شو.
که څه هم د نړيوالو سازمانونو بنستګر معمولاً دولتونه دي خو د دې تر څنګ يو شمير نادولتي سازمانونه هم شته ، د بيلګې په ډول د کار نړيوال سازمان د هوکړه ليک له مخې د هيوادونو پر استازو سربيره د کراګرانو د ټولنو استازې او کار مشران هم کولای شي د سازمان په غونډو او پريکړو کې برخه واخلي.
د تلګراف او مخابراتو نړيوال سازمان غړي د خپل دولت استازي نه ، بلکې د مسلکي متخصصينو او کارپوهانو په توګه په دې ټولنه کې دنده لري ، دغه راز د نړيوالې محکمې

[۱] هماغه ، محمد اکبر زاهد ، نړيوال سازمانونه ، ژباړن: محمد عالم امين، ص ۱۶ ـ ۱۷

(c) ketabton.com: The Digital Library

قاضيان د خپل هيواد استازيتوب نشي کولای ، بلکې د بې پلوۍ اصل ته په پاملرنې ټول حقوقي مسايل په عادلانه توګه څيړي.[1]

دويم مطلب : د اساسنامې لاسليک

د دولتونو يو ځای والی د نړيوال سازمان د جوړيدا په لار کې مهم عنصر ګڼل کيږي ، خو تر څنګ يې د اساسنامې يا بنسټليک لاسليکول هم اړين دي ، له اساسنامې پرته د دولتونو هر ډول يوځايوالی د سازمان د تأسيس سبب نشي کيدای ، د اساسنامې د نه تصويب په صورت کې د دولتونو يو ځای کيدل به د هغو کنفرانسونو په څير وي چې د لنډې او ټاکلې مودې او ځانګړي هدف لپاره جوړيږي او د برخوالو د نظرياتو له تبادلې وروسته پای مومي ، د اساسنامې لاسليکول دوه بنګينې لري:
۱ : د سازمان د موجوديت اعلان: نړيوال سازمانونه د ځو اړخيزو تړونونو له مخې رامنځته کيږي لکه د معاهداتو حقوق د نړيوالو سازمانونو يوه مهمه برخه تشکيلوي ، په دې اساس د اساسنامې تصويب د نړيوالو سازمانونو د جوړيدو په برخه کې تر ټولو لومړی اړتيا ده او له تصويب پرته د اساسنامې اجراء الزاميت نه لري.
۲ : حقوقي او نړيوال هويت پيدا کول: د اساسنامې لاسليک نړيوال سازمان ته حقوقي هويت وربښي او له ځانګړو حقوقو او تکاليفو څخه يې برخمنوي ، حقوقي هويت نړيوالو سازمانونو ته په خپلو چارو کې خپلواکي ورکوي او د غړو هيوادونو په وړاندې يې له هر ډول توپير څخه خوندي کوي ، نړيوال سازمانونه د خپلو کړنو او اقداماتو پر وړاندې مسؤوليت لري ، همدارراز د بوديجې ، توکو او کارکوونکو په برخه کې استقلال لري.[2]

دريم مطلب : د فعاليت دوام او غځونه

دا چې د نړيوالو سازمانونو فعاليتونه پر نړيوالو مسايلو څرخي نو د دې ډول مسئلو حل هميشنيو او دوامداره فعاليتونو ته اړتيا لري ، له همدې امله وينو چې زيات شمير سازمانونه د خپلو فعاليتونو دوام ته ځانګړې مهالويش نه دی ټاکلی او دا د هميشنيو

[1] هماغه ، عبدالبصير سباوون ، نړيوال سازمانونه، ص ۳ ـ ۴
[2] هماغه ، رضا موسی زاده ، نړيوال سازمانونه، ص ۹

(c) ketabton.com: The Digital Library

نړیوالو اړتیاوو له کبله دي ، د بیلګې په ډول د ملګرو ملتونو نړیوال سازمان چې د نړیوالې سولې او امنیت مسؤولیت پر غاړه لري نشي کولی چې خپل دغه هدفت ته د رسیدو لپاره ځانګړې نیتټه په ګوته کړي.[1]

څلورم مطلب : ګډي موخي

دولتونه د عامه ګټو د تأمین په خاطر ، د نړیوالو سازمانونو په چوکاټ کې ګډې موخې پر مخ وړي ، د سازمان موخې په حقیقت کې د هغه د فعالیت حدود او ساحه په ګوته کوي ، هغه سازمانونه چې ګډې موخې لري پر دوه برخو ویشل شوي:

الف: د عمومي موخو لرونکي سازمانونه.

ب: د ځانګړو موخو لورنکي سازمانونه.

تر ټولو مهم او ستر سازمان چې پورتنۍ دواړه موخې تعقیبوي د ملګرو ملتونو سازمان دی هغه سازمانونه چې ځانګړې موخې لري د شمیر له مخې خورا ډیر دي ، دا ډول سازمانونه ځکه ځانګړي بللی شو چې بیلا ، بیلې موخې لري لکه (ناټو سازمان، وارسا سازمان، د اسلامي هیوادونو سازمان او داسې نور.)[2]

پنځم مطلب : د سازمان اداري واحدونه

په یو نړیوال سازمان کې د اداري واحدونو او څانګو شتون هم اړین دی ځکه اداري واحدونه د یو سازمان د چاڑو پر مخ بیولو لپاره مهم عناصر دي او له دې پرته یو سازمان خپلې چارې په سمه توګه پر مخ بیولی نشي ، له همدې امله هر سازمان یو شمیر مهمې اداري څانګې (برخې) لري چې په دې ډول دي: (عمومي اسامبلي ، دار الانشاء او اجرائیه شورا).[3]

دریم مبحث : د نړیوالو سازمانونو حقوقي هویت

د موضوع د وضاحت په موخه لومړی د نړیوالو سازمانونو د حقوقي هویت مفهوم او بیا د نړیوالو سازمانونو د حقوقي هویت اثار د بحث لاندې نیسم.

---

[1] هماغه ، عبدالبصیر سباوون ، نړیوال سازمانونه ، ص ۶

[2] هماغه ، رضا موسی زاده ، نړیوال سازمانونه ، ص ۱۰

[3] هماغه ، عبدالبصیر سباوون ، نړیوال سازمانونه ، ص ۷

(c) ketabton.com: The Digital Library

لومړی مطلب : د نړيوالو سازمانونو د حقوقي هويت مفهوم

له دويمې نړيوالې جګړې وروسته د نړيوالو دولتي سازمانونو د حقوقي هويت په اړه جدي بحثونه روان و ، يو شمير حقوقپوهانو او سازمانونو لکه د نړيوالو اختلافونو د حل بانک ، د خسارې د ورکړې کميسيون او د دانوب سيند نړيوال کميسيون ، نړيوالو سازمانونو ته د حقوقي هويت پر ورکړې ټينګار کاوه ، همدارراز د شخړو د حل تړون () لومړۍ مادې د ملتونو ټولنې او سويس هيواد تر منځ داسې حکم کاوه (د ملتونو ټولنه له نړيوال هويت او حقوقي اهليت څخه برخمنه ده او د نړيوالو حقوقو پر بنسټ د سويس داخلي محاکم حق نه لري چې د سازمان له خوښې پرته دغه سازمان تر عدلي او قضايي تعقيب لاندې راولي).

د ملګرو ملتونو منشور (۱۰۴) ماده هم د دغه سازمان د حقوقي هويت په اړه ورته حکم کوي :(د ملګرو ملتونو سازمان په هر غړي هيواد کې له حقوقي اهليت څخه برخمن دی ، تر څو وکولی شي خپلې دندې او مسؤوليتونه په سمه توګه تر سره کړي).

د منشور په (۱۰۵) ماده کې هم د ملګرو ملتونو د مزايا او مصؤنيتونو يادونه شوې ده ، د دې مادې لومړۍ فقره داسې حکم کوي : (هر هغه سازمان چې د يوه غړي دولت په خاوره کې فعاليت کوي له يو لړ امتيازونو او مصؤونيتونو څخه برخمن دي څو د موخو په تر لاسه کولو کې ورسره مرسته وکړي).

دلته پوښتنه پيدا کيږي چې ايا نړيوال سازمان خپل حقوقي هويت د کوربه هيواد له داخلي حقوقو څخه اخلي او که له نړيوالو حقوقو؟

د دې پوښتنې ځواب د نړيوالې محکمې په هغه پريکړه کې موندلای شو چې د ملګرو ملتونو پر کارکوونکو د وارد شوې خسارې د جبران په هکله شوې وه.

د يادې پريکړې له مخې نړيوالې محکمې سازمان ته د نړيوال هويت پر ورکړې ټينګار کاوه ، په پريکړه کې زياته شوې چې سازمان بشپړ حقوقي اهليت لري او کولی شي چې دعوا اقامه کړي ، محکمې دغه راز زياته کړې وه چې سازمان د خپل همدې حقوقو پر اساس کولی شي د نړيوال شخصيت يا هويت حق ځان ته خوندي کړي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

محکمه وړاندې زياتوي چې له حقوقي پلوه نړيوال سازمانونه او دولتونه سره توپير لري ځکه د يوه دولت او نړيوال سازمان حقوق او مسؤوليتونه سره بېل دي ، نړيوال سازمان د بين المللي حقوقو تابع او د دعوا اقامې حق ورته خوندي دی.[1]

دويم مطلب : د نړيوالو سازمانونو د حقوقي هويت اثار

کله چې په نړيواله سطحه يو سازمان حقوقي هويت ترلاسه کړي نو د لاندينيو اثارو درلودونکی شي:

ـ په تصميم نيونه کې ازادي او استقلال: يو سازمان په خپل قلمرو کې د تصميم نيونې په اړه ازاد وي او مسؤوليت به يې سازمان ته راجع کيږي نه دولتونو ته.

ـ په مالي امورو کې د سازمان ازادي: هر حقوقي شخص ، نړيوال سازمانونه د مالي امورو په اړه ازاد دي ، که څه هم د سازمان مالي مصارف هيوادونه ورکوي ، ولې د بوديجې تشخيص او لګونه د يو سازمان په غاړه وي.

ـ په حقوقي امورو کې ازادي : سازمانونه په خپلو کړونو کې مسئول دي ، همدارنګه سازمانونه د دعوا په اقامه کولو کې هم مستقل دي.

ـ د دارايي او اموالو په درلودلو کې استقلال او ازادي: د يو نړيوال سازمان ، اموال او دارايي د سازمان پورې اړه لري نه د سازمان په غړي هيوادونو پورې.

ـ د ځانګړو مزاياو او مصؤونيتونو څخه برخورداره کيدل خصوصاً په هغه هيواد کې چې د سازمان مقر يا مرکز وي.[2]

څلورم مبحث : په نړيوالو سازمانونو کې غړيتوب

په نړيوالو سازمانونو کې غړيتوب په دولتونو پورې اړه لري، خو يو شمير سازمانونه له دې حق څخه په استثنايي او ناقصه توګه استفاده کوي.

ځينې سازمانونه لکه د ازادۍ بخښنې غورځنګونه بنايي د غړيتوب محدود حق ولري ، دغه ډول بنسټونه د يوه هوکړه ليک له مخې چې د مشارکت تړون(Asociation agreement) په

[1] هماغه ، رضا موسی زاده ، نړيوال سازمانونه ، ص ۱۲
[2] هماغه ، محمد اکبر زاهد ، نړيوال سازمانونه ، ژباړن: محمد عالم امين ، ص ۲۲

(c) ketabton.com: The Digital Library

نوم یادیږي د نړیوالو سازمانونو د څارونکي غړي په توګه منل کیږي.
څارونکي غړي یوازې د سازمان په غونډو کې د ګډون حق لري ، د پریکړې حق نه لري ، د څارونکي غړیتوب د ملګرو ملتونو په سازمان او د سازمان په فرعي څانګو کې منل شوې موضوع ده چې یو زیات شمیر سازمانونه له همدې حق څخه په استفادې د ملګرو ملتونو له سازمان سره همکاري کوي.
که څه هم د نړیوالو سازمانونو اصلي غړي دولتونه دي خو له دې سره سره یو شمیر سازمانونه د غړیتوب په برخه کې ځینې محدودیتونه لري ، یو شمیر سازمانونه د ټولو هیوادونو پر مخ خلاص دي خو ځینو نورو بیا خپل غړیتوب محدود کړی او یوازې یو څو ځانګړي هیوادونه په کې د غړیتوب حق لري، د ملګرو ملتونو سازمان د غړیتوب له پلوه یو خلاص سازمان دی خو ناټو او اروپایي ټولنه محدود سازمانونه ګڼل کیږي.
په نړیوالو سازمانونو ې غړیتوب کیدای شي له کوم قید او شرط پرته وي خو کله د ځینو شرایطو تاکل اړین او لازم ګڼل کیږي ، همدار راز ځیني وخت بنایي دغه شرایط له ځانګړو تشریفاتو سره مل وي ، مثلاً په خپله د سازمان لخوا یوه ځانګړي هیواد ته د غړیتوب بلنه او یا هم د سازمان د یوه ارګان له لورې د یو هیواد د غړیتوب منل.
ځینې سازمانونه بیا د غړیتوب لپاره ځانګړي شرایط لري او د یوه ژمنلیک پر اساس له غړو هیوادونو ژمنه اخیستل کیږي لکه د بشري حقونو درناوی او دیموکراسۍ پلي کول ، همدغه راز په سازمان کې د غړیتوب لپاره د هیوادونو اقتصادي وضعیت په پام کې نیول کیږي ، هغه سازمانونه چې پیچلی جوړښت لري شرایط یې معمولاً د غړو هیوادونو لخوا ټاکل کیږي ، د دې ډول سازمانونو داخلي جوړښت او پریکړې د غړو تر منځ اړیکو ته په پام سره تر سره کیږي.[1]

پنځم مبحث : د نړیوالو سازمانونو ډولونه

د نړیوالو سازمانونو ډولونه د مختلفو شمارو تر چتر لاندې تر څیړنې لاندې نیسو.

---

[1] هماغه ، رضا موسی زاده ، نړیوال سازمانونه ، ص ۱۶ ـ ۱۷

(c) ketabton.com: The Digital Library

لومړی مطلب : د جغرافیايي جوړښت پر اساس د نړیوالو سازمانونو دولونه

د جغرافیايي جوړښت پر اساس سازمانونه په درې ډوله دي: (نړیوال یا جهاني ، سیمه ییز او د براعظمونو تر منځ یا د سیمې هاخوا سازمانونه)

لومړی جز : جهانشموله سازمانونه

هغه سازمانونه دي چې د غړیتوب دروازه یې د ټولو هیوادونو پر مخ خلاصه وي او صلاحیت یې هم نړیوال وي ، په دې مانا چې هر هیواد کولای شي په نوموړو سازمانونو کې غړیتوب ترلاسه کړي په دې شرط چې د نړیوال سازمانونو شرایط یې پوره کړي وي لکه نړیواله ټولنه ، ملل متحد ، یو نسکو ، یونیسف او داسې نور.

دویم جز : سیمه ییز سازمانونه

هغه سازمانونه دي چې د غړیتوب د ترلاسه کولو دروازه یې د ټولو هیوادوالو پر مخ پرانیستې نه وي بلکې د یوې ځانګړې وچې او یا هم د جغرافیايي موقعیت په اړه د غړیتوب دروازه یې پر مخ پرانیستې وي ، په دې مانا چې یو محدود شمیر هیوادونه پکې شامل وي ، او صلاحیت یې هم یوې جغرافیوي پورې وي ، لکه اروپایي اتحادیه ، د امریکایي هیوادونو سازمان ، ایکو سازمان او داسې نور.

دریم جز : بین القاروي سازمانونه

هغه سازمانونه دي چې نړیوال نه وي او نه هم د یوې سیمې هیوادونه په کې غړیتوب ولري ، بلکې د څو سیمو هیوادونه په کې شامل وي لکه د اسلامي هیوادونو سازمان او د ناپیمان هیوادونو کنفرانس.[1]

دویم مطلب : د غړیو یا هم د مؤسسنو له پلوه د نړیوالو سازمانونو دولونه

په نوموړې طبقه بندۍ کې د نړیوالو سازمانونو ویش په درې ډوله دی: (دولتي سازمانونه او نا دولتي سازمانونه)

---

[1] هماغه ، محمد اکبر زاهد ، نړیوال سازمانونه ، ژباړن: محمد عالم امین ، ص ۴۲

(c) ketabton.com: The Digital Library

لومړی جز : نا دولتي سازمانونه

هغه سازمانونه دي چې د غير دولتي افرادو لخوا منځته راغلي وي او بايد ووايو چې دغه سازمانونه د نړيوالو حقوقو تابع نه وي ، او په دوه ډوله دي.

الف : نادولتي انتفاعي سازمانونه

هغه سازمانونه دي چې مستقيماً يې هيوادونه ملاتړ نه کوي ، بلکې په غير مستقيم ډول يې هيوادونه تر شا وي ، د نا دولتي انتفاعي سازمانونو ښه مثال ګڼ ملتيز سازمانونه دي ياد شرکتونه د نړيوالې سوداګرۍ او نړيوالو اړيکو په برخه کې د پام وړ رول لوبوي.

ب : نا دولتي غير انتفاعي سازمانونه

د يوه يا څو هيوادونو له ښاريانو څخه جوړ يو نادولتي او غير انتفاعي هويت دی چې فعاليتونه يې د ټولنې د افرادو اړتياوو ته د ځواب ويلو په موخه ټاکل کيږي.

دويم جز : دولتي سازمانونه

هغه سازمانونه دي چې په هغو کې يوازې هيوادونه کولی شي چې غړيتوب تر لاسه کړي ، د دې سازمانونو ډيری برخه له دويمې نړيوالې جګړې وروسته رامنځته شول ، چې په بيلا بيلو سياسي ، اقتصادي او پوځي برخو کې فعاليتونه کوي.[1]

---

[1] هماغه ، رضا موسی زاده ، نړيوال سازمانونه ، ص ۳۴ او ۳۶

(c) ketabton.com: The Digital Library

دویم فصل

نړیوال تجارت سازمان پيژندنه

په دې فصل کې د بيلا بيلو مبحثونو په ترڅ کې د نړيوال تجارتی سازمان پيژندنه او تاريخې سير ، د نړيوال تجارتي سازمان فعاليتونه او موخې ، په نړيوال تجارتي سازمان کې د غړيتوب طرز العمل او د نړيوال تجارتي سازمان اداري تشکل او ارکان د بحث لاندې نيسم.

لومړي مبحث : د نړيوال تجارتي سازمان پيژندنه او تاريخي سير

د موضوع د ښه وضاحت په موخه لومړی د نړيوال تجارتي سازمان پيژندنه او بيا د نړيوال تجارتي سازمان تاريخي سير د بحث لاندې نيسم.

لومړي مطلب : د نړيوال تجارتي سازمان پيژندنه

د سوداګرۍ نړيوال سازمان (نړيوال تجارتي سازمان) چې په انګلسي کې ورته (World Trade Organization)يو نړيوال څو مليتي سازمان دي چې د نړيوالې سوداګرۍ قوانين تنظيموي دغه سازمان په ۱۹۹۴ کال کې په مراکش د معاهدې په پايله کې تاسيس شو تر څو هغه نقشه يا پلان د ملګرو ملتونو په چوکاټ کې تکميل کړي چې د نړيوال دويم جنګ څخه وروسته رامنځته شو په حقيقت کې نړيوال تجارتي سازمان د عامه معاهداتو او کات د ګمري تعرفو پايله دي خو د دې سره د نړيوال تجارت په ډګر کې اساسي رول لوبوي[1]، او د غړو تر منځ اختلافات او ناسم پوهاوي حل و فصل کوي. نوموړي سازمان د سويس هيواد په جينوا ښار کې موقيعت لري. او د کارکونکو شمير يې ۲۲۵ تنو ته رسيږي. د دې سازمان غړو هيوادونو ، د همدې سازمان ۳۰ پريکړه ليکونه لاسليک کړي او د پريکړو حقوقي او تطبيقي اړخونه ته يې ژمن دي. د ۲۰۰۲ کال د نومبر تر مياشتي پورې د دې سازمان ټول غړي ۱۵۰ هيوادونو ته رسيدل ، ويتنام د دې سازمان وروستۍ ګډونوال غړي دي دا سازمان ديرش ناظر غړي چې په پدې توګه يې غړيتوب منل شوي : الجزاير ، روسيه ،سعودي عربستان ،بلاروس او اکرين په کال (۱۹۹۳) ،سودان لاو ازبکستان په کال (۱۹۹۴) ويتنام ، چيلي او تونګا په کال (۱۹۹۵)کې قزقستان په (۱۹۹۵)کې ، قزاقستان په (۱۹۹۲)کې ،

---

[1] محمد مصطفي نيازي (۱۳۹۷ل) ، د نړيوال تجارتي حقوق ، جلال اباد ، يار خپرندويه ټولنه ، ص ، ۱۳۸

(c) ketabton.com: The Digital Library

ازربایجان او د لایوجمهوري دیموکراتیک په کال (۱۹۹۷)کې ، ساموا په (۱۹۹۸)کې ، ارندوا ، لبنان ،بوسنیا او هر زګونیا ، بوتان او کیپ ورډ په (۱۹۹۹)کې ، یمن په (۲۰۰۰) باهاما او تاجکستان په(۲۰۰۱) کې ایتوپیا په(۲۰۰۳)کې ، لیبیا ، عراق ، افغانستان ، سربیا او مونتینګرو په (۲۰۰۴)کې ایران او سایوتومه په کال(۲۰۰۵) کې د دې سازمان غړي شوي دي.[1]

دویم مطلب : د نړیوال سازمان تاریخي بهیر

د نړیوال تجارت سازمان په ۱۹۹۵ زیږدیز کال کې تر منځ ته راغي چې یو له ځوانو سازمانونو د نړیوالو سازمانونو له جملې څخه دي چې په حقیقت کې د غه سازمان ځاي نیونکې د تعرفي او تجارت (ګاټ) د هوکړه لیک دي چې یاده موافقت نامه په ۱۹۴۷ زیږدیز کال کې منځ ته راغلي وه نو په همدې اساس ویلي شو چې که د نړیوال تجارت سازمان ځوان دي نو د څواړخیزه تجارت (ګاټ) مخینه تر شپیتو کلونو اوړي. د نړیوال تجارت سازمان چې د څو اړخیزه نړیوال تجارت د روابطو د تنظیم او پرمختګ په اساس منځ ته راغلي نن سبا په نړۍ کې یو له لویو سازمانونو څخه دي د نړیوال تجارت سازمان د جوړیدو تاریخي بهیر به په لاندې جملو کې واضح کړو .د ۱۹۲۱-۱۰۳۹ پورې د دوه جنګونو تجربې دا رامعلومه کړه چې د تعرفو ، سهمونو او نور تجارتې مسایلو په نړۍ کې د تجارت مخه نیولې وه چې په اصل کې د هغه هیوادونو په منځ کې د بې کاري ستونزه تر حده ډیري شوي وه چې د مخ پر ودې هیوادونو له ډلې څخه ګڼل کیدل خو په حقیقت کې لومړي نړیوال جنګ اروپا ته دیري ستونزې راولاړي کړي لکه د پیسو د نرخ ټیټوالي د موازني له منځه تلل د بیکاري انتها او دې ته ورته مسایلو اروپایې هیوادونه جمع امریکا متحده ایالات دې ته تر کړل چې د خپلو صنایعو او نورو اقتصادي مسایلو د حل په موخه نوې سیاست غوره کړي. د لومړي نړیوال جنګ نه چې لس کال تیر شول نو اروپایې هیوادونو خپل د اقتصاد پیاوړي او د خپلي داخلې د تولیداتو صنعت ته یې د امکان تر حده وده ورکړه ، خو د ځنو محدودیتونو په اساس نړیوال

---

[1] صفی الله تکاب (۲۰۱۹/۹/۶ ز) ، ویکیپیډیا : نړیوال سوداګریز سازمان ، (۱۳۹۸/۱۱/۲۹ ل) ، https://ps.m.wikipedia.org/wiki/نړیوال- سوداګریز-سازمان

(c) ketabton.com: The Digital Library

تجارت ښه وده ونه کړه. نو په همدې اساس د نړیوالې ټولنې د نظر لاندې په ۱۹۲۷ زیږدیز کال کې د ۵۰ هیوادونو د استازو په ګډون د جینیوا ښار کې کنفرانس تر سره شو چې د نړیوال تجارت په مخکې شته خنډونه له منځه یوسې او اقتصادي لیبرالیزم ته لاره هواره کړي. خو دغه کنفرانس اخري اعلامیه د نصیحت په توګه پاتي شوه او د عمل جامه ور وانه غوښتل شوه. د دوهمې نړیوالې جګړې نه وروسته چې کومې اقتصادی ستونزې راولاړې شوي وي او د جګړې د خرابولو په اساس نو د نړیوالو تر منځ د سالم تجارتي رقابت د ودې لپاره د نړۍ هیوادونو سره داسې هوکړه وکړه چې د نړیوال تجارت سازمان دې له نړیوال بانک او د پیسو نړیوال صندق دي جوړ کړل شي. خو د دغه سازمان جوړیدنه امریکا د حاکمیت سره په ټکر کې وبلله نو په همدې اساس یاد سازمان منځ ته رانه غلي .۱۹۴۴ زیږدیزکال د جنګ له ختمیدو نه مخکې د امریکا جمهوررئس روزولټ په بلنه د برټن وودز ښار کې د یو کنفرانس په لړ کې چې د نړۍ د ۴۴ هیوادونو استازو پکې برخه اخیستي وه ، د پیسو نړیوال صندق او نړیوال بانک د جوړیدو هوکړلیک سره لاسلیک کړ دغه هڅې کولې شو وایو د دې لپاره وې چې د لومړۍ مالي تجارت ته وده ورکړي په یاد کنفرانس کې د نړیوال تجارت په هکله هم بحث وشو چې د بحث په نتیجه کې غوښتنه وشوه چې د تجارتي محدودیتونو مخه دې ونیول شي او ګمرکي حقوق دې راټیټ کړل شي او د نړیوال تجارت تر سر لاسلیک لاندې دې یو سازمان جوړ کړل شي.د دغه سازمان د جوړیدو په موخه امریکا په ۱۹۴۵ زیږدیز کال کې د یو کنفرانس د جوړیدو غوښتنه وکړه چې په کال ۱۹۴۶کې په لندن کې جوړ کړل شو. خو دغه کنفرانس بې له کومې نتیجې پای ته ورسید په دغه کنفرانس پسې سمدستې د ملګروملتونو سازمان د اقتصادي او ټولنیزې شورا له لورې یوه کمیټه جوړ کړل شوه چې د امریکا په شمول په کې نور غړې هیوادونه هم شامل وو چې د نړیوال تجارت سازمان منځ ته راتګ وڅیړې دغې کمیتې د نړیوال تجارت له پاره د منشور جوړیدنه اړین کار وباله چې په ۱۹۴۸ زیږدیز کال په هاوانا ښار کې د ۵۲ هیوادونو په شمولیت کنفرانس جوړ کړل شو او د یاد منشور د ډیرو هیوادونو له نیوکو لاندې راغې البته ډیرې هیوادونه د مخ پرودي

(c) ketabton.com: The Digital Library

هیوادونو په ګټه باله.[1] یوازې د استرالیا او لیبریا هیواد وتوانیدو چې یاد منشور تصویب په موخه په خپل پارلمان کې د بحث لاندې ونیسې نور هیوادونه او امریکا چې اصلي طراح هم ګڼل کیدل ونه توانیدل چې یاد منشور په خپل کنګرس کې په تصویب ورسوي. لومړۍ موخه دا وه چې دریمګړي بنسټ دي جوړ کړل شي چې د نړیوال اقتصاد سره د همکاري ترغیب ورکړي او د برټن وودز موسسې (نړیوال بانک او د پیسو نړیوال صندق) سره وترې مکمله طرحه یې لومړي د **۵۰** هیوادونو د استقبال سره مخ شوه دا نو هغه شیبې وي چې د تجارت نړیوال سازمان (اي ټي او) دي د ملګرو ملتونو د یو تخصصي سازمان په توګه منځ ته راشي. د دغه سازمان منشور ډیر مناسب نه وه او دنړیوال تجارت له اصولو نه هم په کې زیادت شوي وي نو په همدې وجه نړیوال سازمان عملي بڼه تشکیل نه شوه خو د منشور یوه برخه یې د قرادادونو له جملې څخه وه **۳۷** مادې درلودی چې د **۲۳** هیوادونو **۱۲** د پرمختګ په حال کې هیوادونو او **۷** پرمختللي هیوادونو تر منځ سره پرې هوکړه وشوه چې دغه قراداد د تجارت او تعرفې عمومي موافقتنامي یا(ګاټ) په نامه ونومول شو البته تر کله چې د تجارت نړیوال سازمان تشکیل شوي نه وي نو دغه قراداد به د نړیوال تجارت سازمان ځاي نیونکې وي. نو په همدې توګه د تجارت او تعرفې عمومې موافقتنامه د **۱۹۴۷** زیږدیز کال د اکتوبر میاشتي په **۳۰** نیټه لاسلیک کړل شوه او د **۱۹۴۸** زیږدیز کال د جنوري میاشتې په لومړي نیټه د اجروړ وګرځیده چې د تجارت نړیوال قانون ګڼل کیده.[2]

د ګاټ هوکړه لیک په غړو هیوادونو کې د کارموندنې د زیاتوالې، تولید او د خلکو د ژوند د ښه والې په موخه منعقد کړل شوي وو. د نړیوال تجارت سازمان نه شتون او دګاټ د هوکړه لیک تداوم باعث د دي شو چې ګاټ د تجارت نړیوال سازمان په څیر خپل کار ته دوام ورکړي ، د **۱۹۴۸** نه تر **۱۹۹۴** زیږدیز کال پورې د تجارت او تعرفې عمومې موافقتنامې (ګاټ) ځنې قواعد په نړیوال تجارت باندې وضع کړل د دغو کلونو په اوږدو کې نړیوال تجارت ډیره وده او پرمختګ وکړ خو بیا هم د **۴۷** کلونو په تیرویدو ګاټ د یوې موافقتنامې په بڼه پاتې شو .د ګاټ موافقتنامې له پیل نیټې نه د نړیوال تجارت سازمان تر جوړیدو پورې مذاکرات

---

[1] هماغه ، محمد اکبر زاهد ، نړیوال سازمانونه ، ص ،۲۱۵-۲۱۶

[2] هماغه ، رضا موسی زاده ، نړیوال سازمانونه ، ص ۱۸۹

(c) ketabton.com: The Digital Library

روان ول چې تر ټولو مهم مذاکرات د اروګوئه مذاکرات ول چې اووه کاله یې دوام درلود بلاخره د همدې مذاکراتو په نتیجه کې د تجارت نړیوال سازمان منځ ته راغې چې د تجارت او تعرفې هوکړه لیک ځای یې ونیوه دغه مذاکرات ډېر جامع او تر نن ورځ پورې تر ټولو اوږد مذاکرات ګڼل کیږي[1]

دوهم مبحث : د نړیوال تجارتي سازمان فعالیتونه او موخې

د دې لپاره چې موضوع ښه روښانه شي لومړی د نړیوالو تجارتي سازمان فعالیتونه او بیا د نړیوالو سازمانونو موخې د بحث لاندې نیسم.

لومړي مطلب : د نړیوالو تجارتي سازمان فعالیتونه

د مخ پر ودې هیوادونو د سهم د زیاتوالي له پاره کوښښ مخصوصاً هغه هیوادونه چې لږ مخ پر ودې دې او د هغوي معرفت له اقتصادي ودي سره د هغوي مشروع حق ګڼل کیږي.

د ګاټ موافقت نامې د اموالو په تجارت دیر تاکید لره په داسې حال کې چې نړیوال تجارت سازمان په دوه اصلي حوزو خدمات او د معنویي مالکیت حقوقو په برخه کې هم عملي کار پیل کړ د تجارت نړیوال سازمان د پورته ذکر شوو موخو د ترلاسه کولو په موخه لاندې اصول تعقیبوي.

د عدم تبعیض اصل د ګات د موافقتنامې د دریمې مادې د حکم په اساس د داخلې او خارجې لوازمو په وړاندې هر ډول تبعیض منع ده ، د بیلګې په توګه که یو غړي هیواد په بل غړي هیواد باندې څه ډول تعرفه یا مالیات وضع کوي نو دغه به هو به هو په بل غړي هیواد هم عملي کیږي یعنې هغه وایې (MFN) دوهم غړي هیواد سره به کوم توپیر چلند نه کیږي دغه اصل ته د تجارت د ازادولو اصل د ګاټ موافقتنامې غړي هیوادونه د موافقتنامې د یولسمې مادې په اساس حق نه لري چې تعرفه او یا نور ګمرکې مالیات په صادراتو او یا هم پرې نور بندیزونه ولږوي.

تجارتي مقرراتو ته د رونتیا ورکول اصل د ګاټ موافقتنامې د لسمې مادې په اساس د ټولو قوانینو ، مقرراتو ،قضایې پریکړو او اد ارې طرزالعملونو وضاحت باید وشې چې په

---

[1] هماغه ، محمد اکبر زاهد نړیوال سازمانونه ، ص ۲۱۷

(c) ketabton.com: The Digital Library

پلورلو ویش لو ، لیږد رالیږد او ذخیره کولو تاثیر لري.
دګمرکي تعرفو د کموالي اصل، د تجارت نړیوال سازمان هر غړي هیواد د تجارت نړیوال سازمان د موافقتنامې نه علاوه په خپلو کې سره دوه اړخیزې او څو اړخیزې ناستې ترتیبوي د تعرفو د کموالي په موخه.
د عادلانه یا منصفانه تجارت اصل : په دې اصل کې د سالم تجارتي رقابت زمینه مساعده کیږي او هغه مانع چې د دغه پرمختګ مخه نیسي له منځه وړل یې د دې اصل په اساس تر سره کیږي چې د هغه مواردو مخه نیسي چې د هیوادونو تولیداتو او تجارت به پکې زیان رسیږي.
د مخ پر ودې هیوادونو سره د متفاوت رفتار اصل له هغه هیوادونو سره مرسته چې د پرمختګ په حال کې دي چې د لږو تغیراتو په منلو سره اوږد مهاله اصلاحات راولي البته باید وویل شي چې د یادو قوانیون مراعت کولو کې استثنات شته دي داسې هم نه ده چې د هرې اقتصادي سطحې هیواد به د اصولو په شان منونکې وي د تجارت نړیوال سازمان دندې عبارت دي له:

- د ۲۸ تجارتي موافقت نامو اجرایوي مدریت او نظارت.
- د تجارتي اختلافو حل ته رسیده ګي.
- د غړو هیوادونو د تجارتي اصولو برسې او ارزونه.
- مخ پر ودې هیوادونو ته ښونه او تخنیکې مرسته ورسره چې د څو اړخیزه تجارت ګټه او مزایاوو څخه برخوردار شي.
- له نور نړیوالو سازمانونو سره د نړیوال اقتصاد په مدیریت کې همکاري کول.[1]

دویم مطلب : د نړیوال تجارتي سازمان اهداف

دنړیوال تجارتي سازمان اهداف عبارت دي له د ژوند کولو د سطحي لوړوالي ، د کار کولو پوره تضمین ، د واقعي ګټې زیاتیدل او مؤثره غوښتنه، په نړي کې د شته منابعو نه ګټه پورته کول ، د ژوند د کچې لوړول په غړو هیوادونو کې د بشپړ اشغال یا توظف تامینول ، د

---

۱ هماغه ، محمد اکبر زاهد نړیوال سازمانونه ، ص ۲۱۸

(c) ketabton.com: The Digital Library

صنعت او سوداګرۍ پراختیا او پدې برخه کې له نړالو منابعو څخه بهتره استفاده ، هر اړخیزه او پایداره انکشاف ، د چاپیریال ساتنه او په بین المللي تجارت کې د پرمختګ په حال هیوادونو ونډه زیاتول او په نړیوال تجارت کې ورته د رشد زمینې مساعدول دي.[1]

همدارنګه د هیوادونو په منځ کې د تجارت او معاملاتو په اړوند د هر راز تمیز له منځه وړل ، ټول غړي هیوادونه به په تجارتي چارو کې د هغې مجموعي قواعدو تابعداري ک،ي چې د دوي له خوا وضع کړي شوي وي. د غړو هیواونو تر منځ په تجارتي تبادلې په ډګر کې د قیوداتو له منځه وړل.[2]

دریم مبحث : په نړیوال تجارتي سازمان کې د غړیتوب طرزالعمل

یاده موضوع په دوه مطلبونو ویشو په لومړي مطلب کې په نړیوال تجارتي سازمان کې د غړیتوب طرز العمل او په دویم مطلب کې په نړیوال تجارتي سازمان کې د افغانستان غړیتوب د بحث لاندې نیسم.

لومړی مطلب : په نړیوال تجارتي سازمان کې د غړیتوب طرز العمل

د نړیوال تجارت د سازمان د غړیتوب لپاره یو لړ شرطونه وضع کړي شوي دي سربیره د دې یو لړ اجراآت هم شته چې هغه باید تر سره کړل چې دا په لاندې ډول دي.

۱-نړیوال تجارتې سازمان د هغو هیوادونو لپاره چې په دې کې غړیتوب واخلي شرط کړي ، چې لومړی به د ګمرکې ټیکسونو د تخفیف تقسیم اوقات وړاندې کوي او بیا به هغه التزامات چې برې مکلف کیږي هغه به رعایت کوي.[3]

۲-د خدماتو په اړوند د التزام وړاندې کول:هیواد التزام تقسیم اوقات وړاندې کوي چې د خدماتو په ډکر کې تر سره کوي ، سربیره د دی به فعالیتونو او دندو برخې څرګنوي او د موانعو د له منځه وړلو لپاره تقسیم اوقات وضع کوي.

۳-د نړیوال تجارتي سازمان د معاهداتو رعایت: هغه هیوادونه چې له سازمان سره غړیتوب غوښتنه لري نو پروتوکول به امضاء کوي چې دا به د تطبیق التزام او د سازمان د ټولو

---

[1] هماغه ، صفی الله تکاب (۲۰۱۹/۹/۶ ز) ، ویکیپیډیا : نړیوال سوداګریز سازمان

[2] هماغه ، دنړیوال تجارت حقوق ، ص ۱۳۵

[3] صباح نعوش ، اسلامي نړی او نړیوال تجارتي سازمان ، یاده څیړنه په الجزیره ویب پاڼه کې نشر شوې ده .

(c) ketabton.com: The Digital Library

معاهداتو پابندي به په کې موجوده وي ، يوازي هغه معاهدات ورڅخه وځي چې د هغه د حکومتونو له خوا ناقص وي يا هم د مدني الوتکو معاهدات وي ، ځکه دا اختياري معاهدات دي نو کولاي شې چې د اورګواي معاهدې سره موافقت وکړي او کولاي شې چې دا امضاء هم نه کړي.[1]

په نړيوال تجارتي سازمان کې د يو هيواد قبلونه به په يوه لاره له دوو لاندې لارو څخه وي:

لومړي لار: مشخص هيواد به له ځانګړې کميټې څخه غوښتنه کوي چې د هغوي د غړيتوب په وړانديز غور وکړي ، د دې سره به هغه ليست هم موجود وي ، چې په ګمرکي ټيکسونو کې کموالي راولي ، دغه کميټه به لويو صنعتي هيوادونو څخه تشکيل وي د دې سربيره به هغه هيوادونه هم چې د غوښتونکې هيواد سره د تجارت اړيکې لري.

دويمه لاره: غوښتونکې هيوا د به خپله هغه ليست او تقسيم وقات د ګمرکو نو د ټيکسونو وړانديې کوي چې غواړي په سازمان کې غړي شې دغه کار به د مذاکراتو لپاره اساس وي ، په يو شمير حالاتو کې دواړه لارې په يو وخت کې بايد وکارول شې ، مشخص هي،اد به دګمرکونو ليست وړاندې کوي او په عين وخت کې به د ځانکړي کميټې له خوا ورکړي شوي ليست کې کموالي قبلوي.

د تجارت نړيوال تجارتي سازمان د تشکيل موافقت نامې د دولسمې مادې په اساس هر متقاضي هيواد چې غواړې د تجارت نړيوال سازمان غړيتوب ترلاسه کړي نو د هغه مواردو په اساس ورسره هوکړه کيږي چې د سازمان او متقاضي هيوادونو تر منځ پرې بحث کيږي له دې سازمان سره تړل کيدونکې هيوادونه په اصل کې د مذاکراتو نه وروسته له دې سازمان سره تړل کيږي.[2]

دويم مطلب : په نړيوال تجارتي سازمان کي د افغانستان غړيتوب

د نړيوال سوداګرې سازمان په ۱۹۹۴ کال کې جوړ شو هغه مهال افغانستان په کورني جنګ کي ښکيل و او يو سم مرکزي حکومت يې نه درلوده . که څه هم د طالبانو له راتګ سره په افغانستان کې نسبې امنيت ټينګ شو ، خو نړيوال د طالبانو حکومت په رسميت نه پيژند

[1] هماغه دنړيوال تجارت حقوق ، ص ۱۴۴

[2] فادي علي مكي (ــ) ، د كات او نړيوال تجارتي سازمان تر منځ پرتله ،لومړی چاپ، د لبنان ځيرنو لوی مرکز شماره ۲۰۰ ، ص ۲۴

(c) ketabton.com: The Digital Library

او په ملګرو ملتونو کې د مجاهدینو حکومت د استاد رباني استازي د افغانستان استازیتوب کاوه. د دې تر څنګ هغه مهال په افغانستان اقتصادي بندیزونه هم ولیګدل له همدې کبله حکومت ونشو کړای چې د نړیوالي سوداګرۍ په سازمان کې غړیتوب وغواړي ، خو کله چې په افغانستان کې د حامد کرزي تر مشرۍ نوې نظام رامنځته شو ، نو افغانستان هم په د ۲۰۰۴ کال د نوامبر په ۲۱ مه په دغه سازمان کې د غړیتوب رسمي غوښتنه وکړه.

د افغانستان له رسمي غوښتنه وروسته ، د نړیوالي سوداګرۍ سازمان د افغانستان په اړه د ۲۰۰۴ کال د ډیسمبر په ۱۳ مه یو کاري ټیم جوړ کړ چې له ۲۸ هیوادونو څخه جوړ او مشري یې هالنډ کوله. په دغو ۲۸ هیوادونو کې ډیر یې هغه هیوادونه وو چې افغانستان تجارتي اړیکې ورسره لري ، لکه ګاونړي هیوادونه (چین ، پاکستان ،تاجکستان) هند ، جاپان ، روسیه ، سعودي عربستان ، اروپایي ټولنه او داسې نور.

د ۲۰۰۹ کال د مارچ په ۳۱ مه افغانستان د تجارتي سیاستونو راپور وړاندې کړ چې د ۲۰۱۰ کال د جولای په ۲۲ مه بیا د نړیوالې سوداګرې سازمان له خوا پرې پوښتني او ځوابونه راغلل.

د ۲۰۱۱ کال د جنورۍ په ۳۱ مه د افغانستان په اړه د نړیوالې سوداګرۍ سازمان د کاري ټیم له خوا لومړنۍ ناسته وشوه او د افغانستان د غړیتوب ترلاسه کولو پورې یې په بیلا بیلو وختونو کې پنځه ناستې وکړې(چې دویمه ناسته یې د ۲۰۱۲ کال د جون په ۱۸ مه دریمه ناست یې د ۲۰۱۲ کال د ډیسمبر په ۷ ما یې څلورمه ناسته یې د ۲۰۱۳ کال د جولای په ۲۵ ا وروستۍ ناسته یې د ۲۰۱۵ کال د نوامبر په ۱۱ مه نیټه)

همدا راز افغانستان د نړیوالې سوداګرۍ سازمان له نورو غړو سره هم د سوداګرۍ په اړه بحثونه وکړل او له هغوي سره هم توافق ته ورسیدل. په پای کې د نړیوالۍ سوداګرۍ سازمان کاري ډلي خپل مشر راپور د ۲۰۱۵ کال د نوامبر په ۱۳ مه دغه سازمان ته وړاندې کړ او بالاخره افغانستان د ۲۰۱۵ کال د ډیسمبر په ۱۷ د کینیا د نایروبي په غونډه کې د اجرائیه ریاست لومړي مرستیال انجینر محمد خان لخوا د دغه سازمان سره پروتوکول لاسلیک کړو او غړیتوب یې ترلاسه کړو.[1]

[1] هماغه ، صفی الله تکاب (۲۰۱۹/۹/۶ ز) ، ویکیپیډیا : نړیوال سوداګریز سازمان

(c) ketabton.com: The Digital Library

ځلورم مبحث : د نړیوال تجارتي سازمان اداري تشکیل

نړیوال تجارتي سازمان ګڼ شمیر اختصاصي جهازونه لري د مراکش د معاهدې هدف د دغه جوړښت څخه دا وو چې په چټکۍ سره فیصلې وکړي دغه سازمان عام جهاز لري.

لومړي مطلب :د وزیرانو کنفرانس

د غه کنفرانس کې د غړو هیوادونو د تجارت وزیران ګډون کوي او دوي د سازمان په راس کي قرار لري ، لږ تر لږه په هرو دوو کلونو کې یو ځل غونډه کوي ، دغه کنفرانس دندې په لاندې ډول دي.

۱ـد فرعي او داخلي کمیټو جوړول: د خارجه وزیرانو دعه کنفرانس به د تجارت د بهبود لپاره کمیټې تشکلیوي، دارنګه به د پانګې د دفع کولو لپاره کمیټه جوړوي ، دمالي او اداري چارو لپاره به کمیټه جوړوي ،تجارت د معاهدې مطابق به خپلې دندې پر مخ بیایې ، دارنګه مجلس حق لري چې د دې کمیټو څخه پرته د ضرورت له مخې نورې هم تشکیل کړي.

۲ـد سازمان لپاره د عام مدیر ټاکل او دهغه صلاحیتونه محدودول: د وزیرانو کنفرانس به عام مدیر ټاکې د هغه وجایب او صلاحیوتونه به په نښه کوي ، د هغه د خدمت شرایط او د کار موده هم تعینوي.

د سازمان د معاهداتو تفسیر: د وزیرانو کنفرانس به د سازمان معاهدات تفسیروي او دغه دنده یوازې تر دوي پورې محدوده ده ، تجارتي معاهدې د تفسیر پر مهال به له حپل صلاحیت او قدرت څخه کار اخلې ، خو د مجلس د رهنما د توصیې مطابق عمل کوي، البته د تفسیر په هکله به د اکثریت رایو اعتبار ورکول کیږي.

۳. د یو شمیر غړو د التزاماتو عفوه کول د وزیرانو کنفرانس او عام مجلس په استثانیې حالاتو کې حق لري چې د یو یا زیاتو غړو د التزاماتو ببنه وکړي. یعنې هغه التزامات چې د معاهدې په ترڅ کې پرې لازم شوي وي عفوه کړي ، په دې شرط چې دا فیصله د درې پر څلورو رایو سره صورت مومي.

۴ـیو شمیر غړو د غوښتنې پر بنسټ د معاهداتو د ځینو مادو تعدیل په سازمان کې هر غړي کولای شي چې د وزیرانو کنفرانس ته د معاهدې د ځینو مادو تعدیل غوښتنلیک ورکړي او

(c) ketabton.com: The Digital Library

دا غوښتنلیک به د ۲او د ۳ مادو پر اساس وي. ځکه د معاهدې ضمیمه ۲۲ ماده تر تجارتې توکو پورې خاص ده او دریمه ضمیمه تر اجراآتو تر قواعدو پورې خاص ده ، البته د تعدیل لپاره به موافقه د وزیرانو د مجلس څخه وروسته په اتفاقي د رایو سره صورت نیسي.
۵-دنویو اضافي تجارتي معاهداتو موافقه وزیرانو کنفرانس حق لري چې د غړو د غوښتنې په اساس نوي معاهدات تائید کړي په تیره بیا **۴۴** ضمیمې ته ځکه دا یوازې د تجارتي متعددو اطرافو د مدني الوتکو ، دولتي مشتریانو او لبنیاتو او غوایي غوښو تر تولیداتو پورې خاص دي.
۶-د نویو غړیو د منظوري صلاحیت د وزیرانو کنفرانس حق لري چې د نویو غړو د منظوري فیصله وکړي ، خو دا په سازمان د دوه پر درې برخې اعضاوو سره صورت نیسي.
۷- په استثنایي شکل د یو شمیر غړو د معاهدې د نه تطبیق موافقه د وزیرانو کنفرانس کولای شي چې د تجارت د متعدد اطرافو معاهده په خاصو حالاتو د ځینو غړو د نه تطبیق موافقه وکړي ، دا به د هر غړي د غوښتنې پر اساس کیږي چې وضاحت یې په **۱۳** ماده کې ذکر دي.[۱]

دویم مطلب : عام مجلس

عام مجلس د وزیرانو له کنفرانس څخه وروسته دویم مقام لري په دې مجلس کې به د غړو هیوادونو نمایندګان غضویت لري ، دوي به د هغه چارې مخ ته بیایي چې د وزیرانو د کنفرانس د دایریدو په منځ کې واقع کیږي ، په دې اساس عام مجلس د دوام او استمرار صفت لري ،ځکه دا د دې وړ دې چې په هر وخت کې منعقد شي او اختصاصات یې په لاندې ډول دي.
۱-اداري اختصاص په دې کې مجلس مالي دندې او کلنۍ پانګه تنظیموي.
۲-د مراقبت اختصاص مجلس صلاحیت لري چې د تجارتي سیاست مراقبت هغه مهال وکړي چې مناسب ورته ښکاره شي.
۳-قضایي صلاحیت مجلس کولای شي چې هغه منازعات حل کړي چې واړو مناسب وي.

---

[۱] نبي بصیرت ، نړیوال سازمانونه (۱۳۹۸) مسلم خپرندویه ټولنه ، صفحه ، ۲۴۵

(c) ketabton.com: The Digital Library

د دي سربيره مجلس کولای شي چې د فرعي مجالسو مراقبت وکړي لکه په توکيو کې د تجارت مجلس ، په خدماتو کې د تجارت مجلس ، د فکري ملکيتونو د حقوقو مجلس ، د بيلابيلو ارګانونو د فعاليتونو جاج اخيستل ، دارنګه مجلس کولای شي چې بيلا بيلو نړيوالو سازمانونو سره همکاري وکړي تر څو په نړيوال اقتصادي سياست کې نظم او دسپلين تحقق ومومي.[1]

دريم مطلب : عمومي اسمبلي

دغه اسمبلي به د وزيرانو مجلس جوړوي د هغه لپاره به يو مدير تاکې دا رنګه به قواعدو مطابق ورته مامورين ټاکي ، عمومی اسمبلي به اداري فعاليتونه چې په مالي چارو پورې تړاو ولري پر مخ بيايي ، د دې نه هم مهم دا دي چې د غړو سره به د منازعاتو په حل کې مرسته کوي ، په قانونې او اجرائيوي برخو کې هم د وزيرانو کنفرانس سره مرسته کوي.[2]

څلورم مطلب : د منازعاتو د حل ارګان

هغه احکام چې د کات په سازمان کې په ۱۹۴۷ کال کې موجود ول په تيره بيا د تجارتي منازعاتو د حل په باره کې تر يو څه اندازې ناقص وو ، ځکه د هغه لپاره داسې مراقبت کميټه نه وه موجوده چې بيا يې مراجعه کړي واي او غلطي ورڅخه يستلي واي ، دارنګه نوموړي ملزم هم نه ول ، نو د نړيوال سازمان له تشکيل څخه وړاندې په تجارتي اړيکو کې ګډودي موجوده وه ، ځکه هيوادونو به د ترخپل مينځ د تجارتي جزاګانو غوښتنه کوله له همدې کبله په نړيوال تجارتي سازمان کې د منازعاتو د حل نظام قايم کړي شو ، تر څو د غړو هيوادونو د حقوقو ساتنه وکړي او هم منازعاتو ته داسې د حل لارې پيدا کړي چې هغه ابرو مندانه وي او اختلافات په ښه توګه حل کړي.[3]

---

[1] هماغه ، د نړيوال تجارت حقوق ، ص ۱۴۰ ـ ۱۴۱
[2] عبدالناصر نزوال (۱۹۹۹ ز) ، د نړيوال تجارت سازمان ، عمان ، ص ۱۸
[3] هماغه ، د نړيوال تجارت حقوق ، ص ۱۴۱

(c) ketabton.com: The Digital Library

پنځم مبحث : دنړیوال تجارتي سازمان ارکان

د تجارت نړیوال سازمان اصلي ارکان عبارت دي له : د وزیرانو کنفرانس،عمومي شورا ،تجارت کړنلارې د څېړنې رکن ، اختلافاتو د حل او فصل رکن ، تخصصی کمیټې او دارالنشاء څخه چې هر یو جلا جلا د بحث لاندې نیسم.

لومړي مطلب د وزیرانو کنفرانس غونډه

د وزیرانو کنفرانس (غونډه) د تجارت نړیوال سازمان په تشکیلاتي جوړښت او د پریکړې یو له مهمو برخو نه ده همدا د وزیرانو کنفرانس ده چې د غړو هیوادونو له استازو نه جوړیږي او لازمه ده چې هر دوه کاله یو ځل سره غونډه شې او جلسه دایره کړي د وزیرانو کنفرانس په جلساتو کې اجنډا د عمومي شورا له خوا چې جوړه شوي د بحث لاندې نیول کیږي او صلاحیت لری چې ټول مسایل چې د نړیوال تجارت سازمان پورې اړه لري د څو اړخیزي موافقتنامي د چارچوب په اساس هر پریکړه وکړي.

د تجارت نړیوال سازمان د وزیرانو کنفرانس لومړي غونډه وروسته د جوړیدو د یاد سازمان نه په کال ۱۹۹۶ زیږدیز کال کې سنګاپور په ښار کې ترسره شوه، دوهمه غونډه یې د ۱۹۹۸ زیږدیز کال د مې په میاشت کې د ژنو په ښار کې تر سره شوه ، دریمه غونډه یې د ۱۹۹۹ زیږدیز کال د سپتمبر په میاشت کې د امریکا د ستایل په ښارکې تر سره شوه، څلورمه غونډه یې د ۲۰۰۱زیږدیز کال د نومبر په میاشت کې د قطر هیواد په دوحه ښار کې تر سره شوه ، پنځمه غونډه یې پ ۲۰۰۳ زیږدیز کال په سپتمبر میاشت کې د مکسیکو هیواد په کانکون ښار کې تر سره شوه او شپږمه غونډه یې د ۲۰۰۵ کال د دسامبر په میاشت کې د هنکانګ په هیواد کې تر سره شوه.[1]

دویم مطلب : عمومي شورا

عمومي شورا چې د ترټولو غړو هیوادونو له استازو نه جوړ شوي ده د وزیرانو کنفرانس نه وروسته له مهمو رکنونو د تجارت نړیوال سازمان نه ګڼل کیږي ، عمومي شورا په هرو دوه میاشتو کې یو ځل جلسه نیسې چې د سازمان نه ګنل کیږي ، د عمومي شورا په هرو دو

---

[1] هماغه ، محمد اکبر زاهد نړیوال سازمانونه ، ص ۲۲۰

(c) ketabton.com: The Digital Library

میاشتو کې یو ځل جلسه نیسي چې د سازمان وړځنې چارې د وزیرانو کنفرانس دندې د دوي په نه شتون کې ترسره کړي او راپور یې بیا د وزیرانو کنفرانس ته وړاندې کړي. د دي شورا بله دنده فرعي شوراګانو ته هدایت او نظارت ده یادې شوراګاني عبارت دي له: د تجارتي اموالو شورا، تجارتي خدماتو شورا د تجارتی معنوي مالکیت شورا.

عمومي شورا همدارنګه د اختلافاتو د حل او فصل د رکن او د تجارتي کړنلارې د څیړنې د رکن مسؤلیت هم په غاړه لري او په ځنې مواردو کې د یادو رکنونو پر ځاي هم اجراآت کولای شي، د عمومي شورا د تجارت نړیوال سازمان رابطه له نورو نړیوالو سازمانونو سره هم ټینګوي او د ا کار هم د دي شورا له مسؤلیتونو څخه ده، د مالي مقرراتو تصویب د تجارت نړیوال سازمان د کلني بودیجې مسؤلیت او همدا راز د هر غړي د غړیتوب حق هم دا عمومي شورا تعینوي.[1]

دریم مطلب : د اختلافاتو د حل او فصل رکن

د غړو هیوادونو په منځ کې د مشورې د پیداکولو تر څنګ د ستونزو او اختلافاتو د حل او فصل مرجعه ده، یاد رکن مشکلاتو ته رسیدګې هیات او د بیا کتنې مرجع جوړه وي او د غړو هیوادونو په منځ کې چې د څو اړخیزو موافقتنامو له وجهې چې کومې ستونزې راولاړیږي د هغو حل ته رسیده ګې کول د یاد رکن پریکړې په ټولو غړو هیوادونو لازم الاجراء دي.[2]

څلورم مطلب : د تجارتي کړنلارې د څیړنې رکن

عمومي شورا کولای شي د تجارتي کړنلارې د ارزونې په توګه جلسه وکړي دا رکن خپل ځانګړي قوانین لري چې تر ډیره حده د سازمان د تجارتي سیاستونو د بدلون او یا په هغه کې د تجدید نظر په اړه کار کوي. د هر کال په پیل کې د غړو له منځ څخه د یو کال لپاره د دي رکن رئیس او دوه معاونین انتخابیږي.[3]

---

[1] هماغه، رضا موسی زاده، نړیوال سازمانونه، ص ۱۹۰
[2] هماغه نبي بصیرت، نړیوال سازمانونه، ص ۲۵۲
[3] هماغه، محمد اکبر زاهد، نړیوال سازمانونه، ص ۲۲۱

(c) ketabton.com: The Digital Library

پایله

د نوموړې موضوع د لیکنې څخه وروسته دې پایلې ته ورسیدم چې:
د نړیوال تجارت د بهبود لپاره د نړیوال تجارت سازمان یو ګټور ارګان دی چې له امله یې د نړۍ د مختلفو هیوادونو تر منځ تجارتي اړیکې ټینګیږي او له بلې خوا د نړیوال تجارت په برخه کې د پیښبید ونکو شخړو مخنیوی کوي.
په نړۍ کې په مختلفو برخو کې د تجارت د ودې لپاره یو داسې ارګان ته اړتیا ده چې د هیوادونو تر منځ تجارتي اړیکې لا پراخه کړي او هغه هیوادونه چې یو له بل سره یې تجارتي اړیکې قطع کړي د بیا ځل لپاره د دوی تر منځ تجارتي اړیکې قایمې کړي چې خوشبختانه دا ارګان د نړیوال تجارت سازمان دی چې عملاً یې په فعالیت پیل کړی دی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

وړانديزونه

د يادې موضوع د ليکنې څخه وروسته ځينې وړانديزونه لرم:

۱ ـ نړيوال تجارت سازمان ته مې وړانديز دا دی چې د نړۍ د هيوادونو تر منځ دې تجارتي اړيکې پراخه کړي.

۲ ـ ټول تاجر افرادو ته مې وړانديز دا دی چې د نړيوال تجارت پر مهال دې د نړيوال تجارت قواعد او اصول رعايت کړي او د هغې د نقض کولو څخه دې ځان وساتي.

۳ ـ دولتونو ته مې وړانديز دا دی چې نړيوال تجارت دې د سياست ښکار نه ګرځوي يعنې نړيوال تجارت دې له سياست څخه جلا کړي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

ماخذونه

۱: بصیرت ، عبد النبي ، نړیوال سازمانونه(۱۳۹۸) مسلم خپرندویه ټولنه

۲: زاهد ، محمد اکبر (۱۳۹۷هـ ش) . نړیوال سازمانونه، ژباړن: محمد عالم امین، جلال اباد: مومند خپرندویه ټولنه، لومړی چاپ

۳: سباوون ، عبدالبصیر (۱۳۹۷هـ ش) . نړیوال سازمانونه ، جلال اباد : لیکوال خپرندویه ټولنه

۴: علي مکي فادي(ـ) ، د کات او نړیوال تجارتي سازمان تر منځ پرتله ،لومړی چاپ، د لبنان څیړنو لوی مرکز شماره ۲۰۰

۵: موسی زاده ، رضا (۱۳۹۳هـ ش) . نړیوال سازمانونه ، ژباړن: محمد نظیم سمون ، کابل: مستقبل خپرندویه ټولنه ، دویم چاپ

۶: نزوال ، عبدالناصر (۱۹۹۹ز) ، د نړیوال تجارت سازمان ، عمان

۷: نعوش، صباح ، اسلامي نړۍ او نړیوال تجارتي سازمان ، یاده څیړنه په الجزیره ویب پاڼه کې نشر شوې ده

۸: نیازی ، محمد مصطفي (۱۳۹۷ل) ، د نړیوال تجارتي حقوق ، جلال اباد ، یار خپرندویه ټولنه

۹: هاند ، محمد جعفر (۱۳۹۳هـ ش) ، نړیوال سازمانونه ، جلال اباد : مومند خپرندویه ټولنه ، دریم چاپ

انټرنیټي ادرس

۱۰: صفی الله تکاب (۲۰۱۹/۹/۲ ز) ویکیپیډیا : نړیوال سوداګریز سازمان (۱۳۹۸/۱۱/۲۹ ل)
https://ps.m.wikipedia.org/wiki/نړیوال-سوداګریز-سازمان

Get more e-books from www.ketabton.com
Ketabton.com: The Digital Library